

Kritik mot en överförmyndarnämnd för brister i handläggningen av ett ärende om entledigande av god man m.m.

Anmälningar m.m.

Överförmyndarnämnden i Bodens kommun beslutade den 27 januari 2009 att entlediga AA från hennes uppdrag som god man för sin dotter BB.

I anmälningar, som inkom till JO den 12 mars 2009, den 27 mars 2009 och den 16 april 2009, framförde BB:s syster CC klagomål mot nämnden och anförde bl.a. följande.

Varken BB eller AA fick tillfälle att yttra sig inför nämndens beslut om entledigande. AA fick inte heller vissa handlingar som nämnden hade tagit del av inför beslutet. Av beslutet framgick inte orsaken till entledigandet, och nämnden underlät dessutom att återkomma till AA efter det att hon vänt sig till nämnden med förfrågningar om orsaken till entledigandet. När AA begärde att få ta del av de handlingar som legat till grund för nämndens beslut ville nämnden till en början inte lämna ut dessa utan uppgav att AA skulle vända sig till det företag som hade skickat handlingarna till nämnden. När CC framställde en begäran om att få ta del av dessa handlingar blev även hon hänvisad till det aktuella företaget. Den 31 mars 2009 förordnades en ny god man för BB. I beslutet anges felaktigt att det var BB som hade ansökt om att få en ny god man förordnad för sig.

Av till anmälningarna bifogade handlingar framgick bl.a. följande. Enligt protokoll den 27 januari 2009 beslutade nämnden att entlediga AA som god man för BB. Som skäl för beslutet angavs att ”Nämnden har fått information i ärendet som styrker ett entledigande”. I beslut den 31 mars 2009 förordnade nämnden en ny god man för BB och fattade samtidigt åter beslut om att entlediga AA från uppdraget. I beslutsprotokollet angavs att BB var sökande.

Utredning

Anmälningarna remitterades till överförmyndarnämnden för yttrande. I sitt remissvar anförde nämndens ordförande DD i huvudsak följande.

AA förordnades den 9 januari 2007 som god man för BB med uppdraget att bevaka BB:s rätt och sörja för hennes person. Överförmyndarnämnden beslutade den 27 januari 2009 att entlediga AA från hennes uppdrag som god man för BB. Nämndens beslut om entledigande är överklagat till tingsrätten. AA har bland annat anfört i sitt överklagande att hon inte har fått del av beslutsunderlaget i förväg och att beslutet har en bristfällig motivering.

AA tog enligt egen uppgift del av överförmyndarnämndens beslut den 20 februari 2009. Hon ringde då till nämndens handläggare EE för att boka ett möte. Eftersom EE var sjuk lämnade AA ett meddelande till nämndens handläggare FF om att AA önskade bli uppringd av EE när hon kom tillbaka från sjukdomen. AA sände samma dag ett e-postmeddelande till både EE och FF med ett förslag till mötesdag den 27 februari 2009, samt en anhållan om förlängd överklagandetid. FF sände senare samma dag ett svar med dels en uppmaning att återkomma till EE om en mötestid i nästa vecka, dels med ett besked om vad som gäller om tid för överklagande av nämndens beslut. AA har såvitt överförmyndarnämnden vet inte lämnat några ytterligare meddelanden per e-post eller telefon under den tid som EE var sjuk.

När EE kommit tillbaka efter sin sjukdomsperiod sände hon den 2 mars 2009 ett svar till AA via e-post. I meddelandet stod att EE fått information om att AA vill ha ett samtal med anledning av nämndens beslut att entlediga henne. Vidare skrevs att om AA inte är nöjd med det som står i nämndens beslut så måste hon be att AA tar kontakt med nämndens ordförande DD, eftersom det är han som representerar nämnden, som har fattat beslutet. I meddelandet lämnades också DD:s telefonnummer.

Nämndens ordförande DD uppger att han inte har haft någon kontakt med AA. Han har inte fått något meddelande per e-post eller telefon att han ska kontakta AA.

I handlingarna till JO finns ett e-postmeddelande sänt den 20 mars 2009 från AA till DD, med en begäran om att hon vill boka en tid med DD så fort som möjligt. Av vad som framgår av den insända utskriften förefaller meddelandet ha sänts till en felaktig e-postadress.

Handlingar i ärendet har därefter lämnats till såväl AA som BB:s syster CC. AA har även haft telefonkontakt med handläggaren EE.

Överförmyndarnämndens bedömning

Frågan om underrättelse av uppgifter som tillförts ärendet och motiveringen av beslutet
 Beslutet att entlediga AA som god man är som tidigare nämnts överklagat till Luleå tingsrätt. AA har i sitt överklagande yrkat att beslutet ska omprövas på grund av brister i handläggningen av ärendet vad gäller kommunikering och beslutsmotivering. Med hänsyn till att frågorna om kommunikering och beslutsmotivering är aktuella i tingsrättens överprövning av nämndens beslut, väljer överförmyndarnämnden att inte närmare gå in på dessa frågor i det här yttrandet.

Överförmyndarnämnden vill dock framhålla att den är väl medveten om att ärende av det här slaget inte får avgöras innan den gode mannen fått tillfälle att yttra sig över de uppgifter som tillförts ärendet och att beslutet ska innehålla de skäl som bestämt utgången.

Om handläggarnas tillgänglighet vid frånvaro

Överförmyndarnämnden i Boden har två handläggare. Handläggarna har en fördelning av ärenden mellan sig, men de har ändå en beredskap och kunskap att vidta åtgärder i varandras ärenden om det behövs.

Om ena handläggaren är frånvarande tar den andra hand om alla inkommande samtal. Handläggarna hänvisar huvudmän, ställföreträdare och andra som har kontakt med överförmyndarnämnden till den gemensamma e-postadressen ofn@boden.se. Båge handläggarna har behörighet till den adressen och e-postlådan kontrolleras dagligen.

Det är möjligt att AA kan ha ringt på EE:s direktnummer under hennes frånvaro. AA har då haft möjlighet att antingen lämna ett telefonsvararmeddelande eller i stället bli kopplad till den andra handläggaren FF. Något telefonsvararmeddelande till EE har inte lämnats. Samtliga telefonsamtal och e-postmeddelanden som kommit in till överförmyndarnämnden från AA under EE:s frånvaro har besvarats.

Om myndighetens skyldighet att lämna svar till enskilda och att ta emot besök
Såväl överförmyndarnämnden som nämndens handläggare är angelägna om att frågor från enskilda ska besvaras så fort som möjligt och att nämnden på ett bra sätt ska lämna upplysningar, vägledning, råd inom nämndens verksamhetsområde. Handläggarna tar varje dag emot telefonsamtal och besök under två timmar. De personer som vill träffa någon av handläggarna eller ordföranden har möjlighet att boka en tid under den del av dagen som inte är besöks- och telefontid.

AA hade önskemål om att boka ett möte för att prata om beslutet att entlediga henne som god man. EE hänvisade AA till att ta kontakt med nämndens ordförande, enligt nämndens rutin att ordföranden svarar på frågor om nämndens beslut i efterhand. Ordföranden DD och AA har dock inte träffats.

Överförmyndarnämnden beklagar att det möte som AA begärde aldrig har ägt rum. Nämnden kommer att framöver se över sina rutiner för att säkerställa att enskildas berättigade önskemål till möten tillgodoses.

CC yttrade sig över remissvaret och framförde i det sammanhanget ytterligare klagomål. Hon anförde bl.a. följande. AA överklagade nämndens beslut den 9 april 2009 men nämnden överlämnade handlingarna i ärendet till tingsrätten först den 15 maj 2009.

I förnyat remissvar, som inkom till JO den 3 september 2009, anförde DD följande.

Om kommunikering med AA och motiveringen av beslutet om entledigande
Överförmyndarnämnden lämnar här med anledning av JO:s förnyade remiss den 3 juli 2009 en närmare redogörelse av handläggningen inför överförmyndarnämndens beslut den 27 januari 2009 att entlediga AA som god man för BB.

Överförmyndarnämnden fick vid ett besök den 17 december 2008 från BB:s assistansanordnare uppgift om att den gode mannen AA arbetar som assistent åt BB samtidigt som hon är förordnad som god man. Assistansanordnaren kom den 18 december 2008 in med en skrivelse till överförmyndarnämnden. Enligt skrivelsen hade assistansbolaget haft diskussioner med AA om assistansersättning, timrapportering m.m. Vidare framgick att AA utgav sig som god man ha rätt att styra över hur den medicinska behandlingen av BB ska utföras, vilket har gjort att läkare inom sjukvården har av sagt sig det medicinska ansvaret gällande BB vid flera tillfällen. AA ansåg att BB skulle behandlas enligt en viss metod. Enligt assistansanordnaren hade BB sagt att hon inte ville behandlas med denna metod.

Överförmyndarnämnden sände den 19 december 2008 en skrivelse till AA [– – –]. Enligt skrivelsen hade det kommit till nämndens kännedom att AA förutom att vara mamma och god man till BB också arbetade som personligassistent hos henne. Nämnden ansåg inte att detta var lämpligt, eftersom en av AA:s viktigaste uppgifter som god man var att företräda BB i sina kontakt er mot Försäkringskassan och BB:s assistansbolag. Av skrivelsen framgick att överförmyndarnämnden kunde komma att fatta ett beslut om att entlediga henne. Vidare sades att nämnden hade till uppgift att utreda om BB var i behov av en god man även för ekonomin. AA ombads att skicka in kopior på de fullmakter som BB lämnat till henne. Nämnden önskade ett skriftligt svar senast 2009-01-09. Överförmyndarnämnden skickade en kopia på denna skrivelse till BB.

AA lämnade ett skriftligt svar på nämndens skrivelse. Svaret kom in till nämnden den 8 januari 2009. Av svaret framgick att AA godtog nämndens uppfattning att hon

inte skulle fortsätta att arbeta som personlig assistent. Hon sände också in de fullmakter som överförmyndarnämnden hade efterfrågat.

Assistansanordnaren kom den 14 januari 2009 med ytterligare handlingar till överförmyndarnämnden. Av handlingarna framgick att assistansanordnaren sagt upp avtalet om personlig assistans för BB.

Överförmyndarnämnden beslutade den 27 januari 2009 att entlediga AA som god man. I beslutet finns en redogörelse för vissa omständigheter. Under skäl för beslut anges att nämnden har fått information i ärendet som styrker ett entledigande.

AA:s överklagande till tingsrätten sändes över efter två dagar

AA:s överklagande av överförmyndarnämndens beslut kom in till kommunen den 4 mars 2009. Två dagar senare, den 6 mars 2009, sändes överklagande och aktuella handlingar över till tingsrätten för prövning.

BB lämnade den 21 april 2009 in ett handskrivet brev till överförmyndarnämnden, där det stod att hon ville ha sin mamma som god man. Brevet sändes samma dag över till tingsrätten.

Överförmyndarnämnden har medgett att tingsrätten bifaller överklagandet

Överförmyndarnämnden skrev i sitt yttrande till tingsrätten den 27 maj 2009 att den konstaterar att det överklagade beslutet brister vad gäller kommunikering inför beslutet och beslutsmotivering. Överförmyndarnämnden medgav att tingsrätten bifaller AA:s överklagan. Ärendet är ännu inte avgjort av tingsrätten.

Överförmyndarnämndens bedömning

Överförmyndarnämnden gjorde vid sammanträde 27 januari 2009 bedömningen att det fanns skäl att entlediga AA från sitt uppdrag. Bedömningen grundades på de uppgifter som kommit från BB:s assistansanordnare.

Överförmyndarnämnden måste konstatera att den har brustit vad gäller skyldigheten att kommunicera de handlingar som kommit in från assistansanordnaren innan beslutet fattades. Beslutet om entledigandet innehåller en motivering, som dock inte uppfyller de krav på tydlighet som kan ställas.

För att eliminera risken att liknande fel uppstår i fortsättningen kommer överförmyndarnämndens ledamöter och handläggare att genomgå utbildning i förvaltningsrätt.

CC yttrade sig även över det förnyade remissvaret. Överförmyndarnämnden inkom därefter skriftligen med följande komplettering.

Det är en felskrivning att BB står som sökande i beslutet den 31 mars 2009 att förordna en ny god man. BB har inte ansökt om något byte. Beslutet den 31 mars 2009 är en följd av att överförmyndarnämnden beslutat att entlediga den tidigare gode mannen.

Om framställningar om att få ut allmänna handlingar

Överförmyndarnämndens handläggare FF tog emot en framställan från CC om att ta del av allmänna handlingar. FF bad den 27 mars 2009 att CC skulle precisera vilka handlingar hon ville ha. CC skickade den 31 mars 2009 ett svar där hon skrev att hon ville ha ett brev som Medarbetare i Norr skickat till nämnden. Detta brev skickades till CC samma dag, den 31 mars 2009. Det finns inte dokumenterat när CC:s framställan om att få del av handlingar kom, men handläggaren uppger att hon begärde förtydligandet från CC samma dag eller dagen innan frågan kom.

AA begärde i ett telefonsamtal med handläggaren EE i början av april månad 2009 att få ta del av samtliga handlingar i ärendet. EE visste inte omedelbart om handlingarna kunde lämnas ut, utan bad om att få kontrollera den saken. Hon hänvisade i samtalet till möjligheten att få handlingarna från assistansbolaget. Efter

att ha kontrollerat om handlingarna kunde lämnas ut skickades samtliga handlingar till AA. Handlingarna skickades dagen efter begäran kom in, eller möjligen två dagar senare.

Luleå tingsrätt beslutade den 4 september 2009 att upphäva nämndens beslut från den 27 januari 2009 och AA blev därigenom åter god man för BB.

I beslut den 4 juni 2010 anförde *JO Nordenfelt* bl.a. följande.

Bedömning

Handläggningen av ärendet om entledigande av den gode mannen m.m.

Av 11 kap. 19 § första stycket föräldrabalken (FB) framgår att frågor som rör anordnande och upphävande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB prövas av rätten. Av 11 kap. 4 § andra stycket FB framgår att rätten, när den meddelar ett beslut om att anordna godmanskap, samtidigt ska förordna en god man att utföra uppdraget. I annat fall ska förordnandet av en god man meddelas av överförmyndaren. – Överförmyndaren har enligt bl.a. 11 kap. 20 § FB rätt att under vissa förutsättningar entlediga en god man. Innan överförmyndaren entledigar en god man ska överförmyndaren ge den gode mannen tillfälle att yttra sig (11 kap. 24 § FB). Undantag från denna regel får göras endast om det föreligger fara i dröjsmål. – Enligt 19 kap. 2 § första stycket FB ska vad som är föreskrivet om överförmyndare även gälla överförmyndarnämnd.

Av utredningen framgår bl.a. följande. Den 19 december 2008 skickade överförmyndarnämnden en skrivelse till AA. I skrivelsen redovisades nämndens bedömning att det kunde vara olämpligt att inneha uppdrag både som god man och som personlig assistent åt samma person, och det upplystes att frågan om ett entledigande av AA skulle tas upp och diskuteras i nämnden. AA inkom med ett yttrande i saken. Den 29 januari 2009 beslutade nämnden att entlediga AA från uppdraget som god man. I beslutet anfördes att nämnden fått information i ärendet som styrkte ett entledigande. – AA överklagade nämndens beslut till tingsrätten och anförde bl.a. att nämndens beslut saknade motivering och att varken hon eller BB beretts tillfälle att yttra sig inför nämndens beslut. Luleå tingsrätt upphävde nämndens beslut med hänvisning till det som hade anförts av AA.

Det har framkommit att AA fick yttra sig inför nämndens beslut, dock utan att i samband därmed få ta del av det aktuella utredningsmaterialet. AA borde ha fått ta del av och yttra sig över även det material som hade tillförts av assistansbolaget och som låg till grund för nämndens avgörande (jfr Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, 2:a uppl., s. 191). Jag delar nämndens – och tingsrättens – uppfattning att kommuniseringskyldigheten enligt 11 kap. 24 § FB har åsidosatts.

Klagomålet om att nämnden inför beslutet underlåtit att kommunicera med BB har inte bemötts av nämnden i remissvaret. Jag vill dock framhålla att enligt 11 kap. 21 § FB ska även den enskilde (huvudmannen) ges tillfälle att yttra sig inför ett beslut om entledigande, om det kan ske.

När det därefter gäller utformningen av beslutet konstaterar jag att det i beslutet inte framgår vilken information som legat till grund för entledigandet och inte heller på vilket sätt informationen utgjort skäl för ett entledigande. Ett beslut ska normalt innehålla de skäl som bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild (20 § förvaltningslagen [1986:223]). Detta innebär bl.a. att ett beslut – klart och tydligt – ska motiveras på ett sådant sätt att det av beslutet går att läsa ut vad som i det enskilda fallet varit avgörande för utgången. Den eller de bestämmelser som nämnden grundar ett avgörande på, liksom bestämmelsens eller bestämmelsernas innehåll, bör också redovisas (se Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, 2:a uppl., s. 227 f.). Dessa krav är i förevarande fall inte uppfyllda utan beslutet präglas av en oacceptabel ottydlighet.

I sammanhanget noterar jag att nämnden i beslutet den 27 januari 2009 entledigade AA utan att samtidigt förordna en ny god man för BB. Handläggningen medförde att BB för en period stod utan god man – en situation som överförmyndaren bör sträva efter att undvika, jfr 11 kap. 4 § andra stycket, 18 § andra stycket och 19 § andra stycket FB. Därtill kommer att, när nämnden den 31 mars 2009 förordnade en ny god man, AA åter entledigades från uppdraget, trots att hon då inte var god man för BB. I beslutet anges vidare att BB hade ansökt om ny god man, trots att så inte var fallet.

Det ovan sagda visar att nämnden i flera avseenden underlåtit att handlägga ärendet i enlighet med vad som följer av FB och förvaltningslagen och nämnden förtjänar kritik.

Begäran om handlingsutlämnande

En framställan om att ta del av allmänna handlingar ska behandlas genast eller, om framställningen avser att få kopia av en allmän handling, skyndsamt (2 kap. 12 och 13 §§ tryckfrihetsförordningen). JO har i ett flertal beslut uttalat att besked i en utlämnandefråga normalt bör lämnas samma dag som framställningen gjorts. Någon eller några dagars fördröjning kan dock godtas om en sådan fördröjning är nödvändig för att myndigheten ska kunna ta ställning till om den efterfrågade handlingen är allmän och offentlig.

Av 16 kap. 7 § FB framgår att den som har god man, den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. Överförmyndarens prövning av en begäran om att få ta del av sådana handlingar, från någon som påstår sig omfattas av den nämnda personkretsen, inskränker sig därför till frågan om personen faktiskt hör till den enskildes närmaste släktingar.

Enligt överförmyndarnämnden fick CC ta del av begärda handlingar samma dag som hon preciserade vilka handlingar som hon var intresserad av. I fråga om AA:s begäran föreligger viss oklarhet beträffande hur länge det dröjde innan denna åtgärdades av nämnden. I och med att AA i egenskap av närstående enligt 16 kap.

7 § FB har en ovillkorlig rätt att ta del av sådana handlingar som rör ställföreträdarskapet och förvaras hos överförmyndarnämnden förelåg dock inte något legitimt skäl att avvakta med ett utlämnande av handlingarna till henne. Ett utlämnande borde därför ha ägt rum samma dag eller senast dagen därpå som nämnden mottog AA:s begäran. Åtgärden att i stället hänvisa AA – och enligt oemotsagd uppgift från CC även henne – till det företag som hade skickat handlingarna till nämnden var givetvis felaktig. Denna inställning vidhölls dock endast tillfälligt och jag ser inte anledning att uppehålla mig vid detta ytterligare.